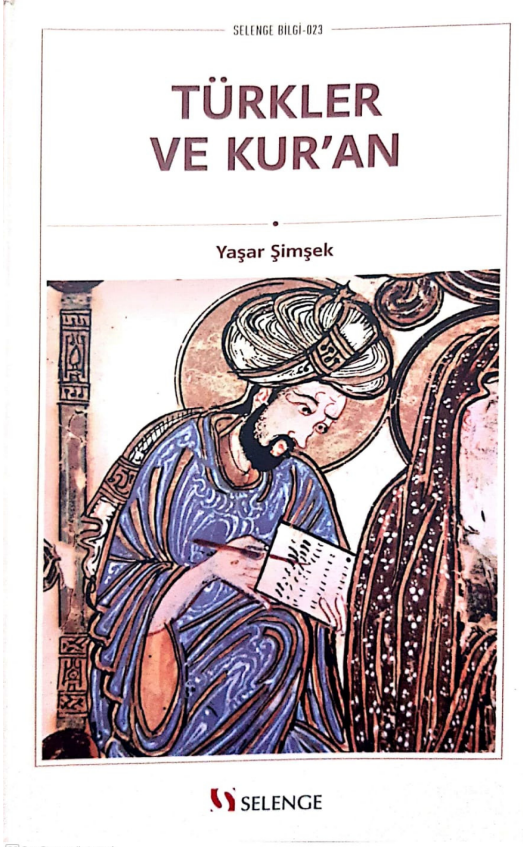

Yaşar ŞİMŞEK, *Türkler ve Kur'an*, İstanbul, Selenge, 2021, 128 syf.

Utku IŞIK*

Bir milletin kimliğini, dünyayı somut ve soyut anlamda algılayışını, dolayısıyla meselelere bakış açısını ve bu bakış açısı sebebiyle verdikleri tepkileri belirleyen en önemli etkenlerden biri dildir. Dil ve zihniyet genel itibarıyla çift yönlü olarak birbirini etkileyen bir özelliğe sahiptir. Zihindeki bir değişim dili etkilediği gibi zaman içerisinde dildeki farklılaşmalar da algılayışı etkilemektedir.

Bireyin ve toplumun hayata bakış açısını değiştiren en önemli kırılma noktalarından biri belki de din değişikliğidir. Zira din; kişinin kendi yaratılış süreciyle, dünyada bulunma amacıyla, ölüm sonrasında karşılaştıklarıyla ve Tanrı ile alakalı duygu ve düşüncelerini belirlemektedir. Din değişikliği genellikle kaynak dile bir yakınlaşma ile sonuçlanmaktadır. Ancak bu yakınlaşma sürecinin nasıl gerçekleştiği, dini başka bir kaynak

dilden alan toplumun dil gelişimini farklı düzeylerde etkilemektedir. Dolayısıyla, din değişikliğinin gerçekleşmeye başlamasından itibaren kaynak dille kurulan ilişkinin türünü belirleyebilmek, kaynak dilden yapılan öncelikle çeviri sonra ise telif eserlerin dil incelenmesine tâbi tutulmasıyla mümkündür. Bu çerçevede, Kur'an-ı Kerim ve hadis tercümelere konusunda birçok çalışması bulunan Doç. Dr. Yaşar Şimşek'in yazdığı *Türkler ve Kur'an* adlı kitap Türkçe'nin din terminolojisi ve kaynak dinler konumundaki Arapça ve Farsçayla ilişkilerini ortaya koyması açısından önemli bir eserdir. Çalışmada Türklerin İslamiyet'le tanışma ve ona intibak etme sürecinde yazmış oldukları gerek tercüme gerekse telif metinler, dil özellikleri açısından ele alınmaktadır. Şimşek (2021:10) Kur'an-ı Kerim'in tercümesinde tasavvufu ilişkili, hadis içerikli ve kısası enbiya türündeki eserlerin önemli olduğunu belirtmiş ve

* Öğr. Gör., Millî Savunma Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Ankara / TÜRKİYE. E-posta: utkuisik@kho.msu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0003-0445-052X.

çalışmasına bu türdeki eserleri de dahil etmiştir. Kitap bu yönüyle İslam çevresine ait Türkçe ilk metinleri ele alan diğer çalışmalardan ayrılmaktadır.

Çalışmada Türklerin ve Türklerin ilişki içinde bulunduğu diğer Müslüman toplulukların İslamiyet’i kabul etme süreci, farklı coğrafyalara ve tarihlere bağlı olarak anlatılmaktadır. İslam’ı kabul eden bu toplulukların Kur’an’ı tercüme etme çalışmaları ve Türklerin bu çalışmalar içerisindeki yöntemleri ele alınmaktadır.

İncelenen her bir eserin kayıt yeri, yazılış yahut istinsah ediliş tarihi, kimin tarafından yazıldığı, sayfa yapısı ve fiziksel özellikleri, aynı türdeki diğer örneklerden ayrılan yönleri ve Türkçeye çeviri yöntemleri hakkında bilgilere ve metinden parçalara yer verilmiştir. Her bir metinden örnek parçalara yer verilmesi, okuyucunun Türk dilinde yazılmış Kur’an çevirileri ve diğer din metinlerinden cümle örneklerini bir arada görmesini sağlamaktadır. Örneğin, Türk ve İslam Eserleri Müzesi (TIEM) 7 numarada kayıtlı olan ve 1333/1334 yılında istinsah edilen satırarası tercümeden Araf Suresi’nin 10. ayeti şu şekilde verilmiştir: *ornattımız ok silerni yer içinde kltımız silerke anın içinde tirilgüler az turur ol kim şükr öter siler* “Sizi yeryüzünde yerleştirdik. Sizin için orada geçim imkanları da yarattık. Ne kadar az şükrediyorsunuz.” (Şimşek, 2021:34).

Çalışmada tercümelerin birbirleriyle ilişkisi ele alınmış, benzer ve farklı özellikler metinlerden örnekler verilerek tablolar halinde ortaya konmuştur. Bunun yanı sıra çevirilerin birbirine benzeme eğilimi göstermesinin sebepleri de araştırılmıştır. Tespit edilen bu sebepler, şüphesiz, çeviri esnasındaki ruhsal durumu ve kaynak dille münasebeti göstermesi açısından değerlidir.

Satırarası tercümelerden başka tefsirler, tasavvufi eserler, kısas-ı enbiyalar ve hadis açıklamalarını içeren metinler de ele alınmıştır. Tefsirler yoruma daha açık olması dolayısıyla birbirleriyle satırarası tercümelere göre daha çok ayrılmaktadır. Bu, gerek bir ayetin açıklamasındaki yorum farklılıkları gerekse dil özellikleri dolayısıyla böyledir. Zira Şimşek (2021:71,76) dil anlayışındaki bu farkı ikisi de Doğu Türkçesi sahasına ait olan Orta Asya Kur’an Tefsiri [1] ve Çağatay Türkçesi Kur’an Tefsiri [2] üzerinden verdiği örneklerle açıkça ortaya koymaktadır:

[1] [...] *teñri ta’âlâ bu dünyanı yaratmasdan yiti miñ yılda burun kendü okıy u yarlıkadı* “Tanrı bu dünyayı yaratmadan yedi bin yıl önce kendisi okuyarak buyurmuş”

[2] [...] *âgâz kltım hudây ta’âlânıñ atı birle kim éibadet kılmak aña sezâvâr érür* “Hüdâ’nın adıyla başladım. İbadet etmek ona layıktır.”

Bu fark Çağatay Türkçesi Kur’an Tercümesi’nin yaklaşık 300 yıl daha geç tarihli bir metin olmasından kaynaklanmaktadır, denebilir. Zira Şimşek (2021:115) verileri toplu olarak değerlendirdiği *Sonuç Yerine* bölümünde ilk Türkçe Kur’an çevirilerinde Türkçe kelime oranının oldukça yüksek olduğunu, Arapça ve Farsça sözcüklerinse Türkçe sözcüklerle birlikte ikileme şeklinde veya Türkçe karşılığın yerine ikame edilerek kullanıldığını ifade etmiştir. Türkçe’nin İslam terminolojisini karşılayabilme gücünü Allah’ın isimlerinin dahi ilk Türkçe çeviri eserlerde Türkçe olarak verilebilmesine dayandırmıştır:

“el-‘afuvv ‘affeden’ *keçürgen*, el-‘azim ‘yüce’ *ulug*, el-‘aziz ‘aziz’ *yijen*, el-ahad ‘tek’ *yalguz*, el-bâri ‘yaratıcı’ *yaratgan*, el-bâtın ‘gizli’ *örtüglüg*, el-berr ‘lütüfkâr’

edgülık kılğan, el-besîr 'gören' körgeñ, el-gaffâr 'bağışlayan' yarlıkagan [...]'
(şimşek:2021: 117)

Yazar kitabın *Sonuç Yerine* bölümünde Türkçe ve yabancı kaynaktan gelen sözcüklerin bir arada kullanıldığı örneklerden sonra Arapça ve Farsça etkisinin gitgide artmasının sebebini dinî içerikli çevirileri temel alarak açıklamıştır. Buna göre Türkçe, İslami terminolojiyi karşılama açısından ilk devirlerde tam anlamıyla bir yeterlilik sergilemiştir, yabancı etkinin artması Türkçenin kavram yetersizliğinden değil kitabın son bölümünde vurgulanan diğer sebeplerle ilişkili olmalıdır.

Türkler ve Kur'an, satırarası tercümelelerin, tefsirlelerin, tasavvuf, hadis ve peygamber kıssası metinlelerinin birbirleleriyle ilişkilelerini, Türkçenin bu eserlerdeki kullanımını, çeviri faaliyetlelerinde izlenen farklı yöntemleleri metinlelerden örneklerle okuyucuya sunması açısından önemli bir eserdir. Ayrıca Türklerin İslamiyet'le tanışması sürecinde vermiş olduğu dil bilimsel tepkileleri ve Türkçenin dini-felsefi kavramları karşılamadaki gücünü göstermesi açısından da kıymetlidir.

Türkler ve Kur'an adlı eseriyle Türklük çalışmalarına katkı sağlayan Doç. Dr. Yaşar şimşek'i kutluyoruz.

